

Warszawa, 22 maja 2019 r.

768/2019/PIP/JJe

Szanowny Pan
gen. insp. dr Jarosław Szymczyk
Komendant Główny Policji
Komenda Główna Policji
ul. Puławska 148/150
02-624 Warszawa

I. Wstęp

Helsińska Fundacja Praw Człowieka pragnie wyrazić zaniepokojenie sytuacją przedstawioną w publikacji Roberta Jurszo pt. *Sprawdzanie miejsc intymnych, trzymanie w kajdankach przez 12 godzin. Tak policja obeszła się z aktywistami Greenpeace*, która w dniu 18 maja 2019 ukazała się na stronie internetowej portalu Oko.press¹. Wspomniany artykuł dotyczy ewentualnego przekroczenia uprawnień przez funkcjonariuszy Policji podczas interwencji pod siedzibami Platformy Obywatelskiej oraz Prawa i Sprawiedliwości w Warszawie w dniu 14 maja 2019 r.

II. Stan faktyczny

Do zdarzenia miało dojść w dniu 14 maja 2019 r., podczas protestu Greenpeace pod siedzibami partii politycznych Platformy Obywatelskiej i Prawa i Sprawiedliwości. Jak wynika z doniesień medialnych, działacze Greenpeace mieli rozwiesić transparenty na budynkach dwóch partii politycznych, na których widniało hasło: „Polska bez węgla

¹ R. Jurszo, 18 maja 2019 r., dostęp: <https://oko.press/sprawdzanie-miejsc-intymnych-trzymanie-w-kajdankach-przez-12-godzin-tak-policja-obeszla-sie-z-aktywistami-greenpeace/>

2030". Zdaniem aktywistów, ich celem było zwrócenie uwagi dwóch największych partii politycznych na braki w ich programach dotyczące kryzysu klimatycznego.

Z publikacji dowiedzieliśmy się, że Policja zatrzymała czterdzieści sześć osób. Aktywistów z siedziby PO przewieziono na Komendę Rejonową Policji Warszawa III przy ul. Opaczewskiej. Natomiast osoby protestujące przy Nowogrodzkiej zabrano na Komendy Rejonowej Policji Warszawa I przy ul. Wilczej. Z relacji prasowej wynika, że część zatrzymanych opuściła komendę Policji dopiero dwa dni po zatrzymaniu, czyli 16 maja 2019 r. Wszystkim postawiono zarzuty naruszenia miru domowego i nielegalnego umieszczania ogłoszeń, tj. przestępstwa z art. 193 Kodeksu karnego oraz wykroczenia z art. 63a Kodeksu wykroczeń.

Jak wynika z artykułu, kilku aktywistom nie zdjęto kajdanek przez 12 godzin, niektórzy z nich byli wciąż skuci nawet podczas załatwiania potrzeb fizjologicznych w toalecie w Komisariacie. Według Greenpeace, zatrzymani nie stawiali oporu, a pomimo tego zostały użyte w stosunku do nich środki przymusu bezpośredniego. Ich zdaniem były one „nieadekwatne do pokojowego charakteru protestu przeprowadzonego w ważnym społecznym celu”. Jedna z uczestniczek protestu – Pani Patrycja – podkreśliła, że: „dobrowolnie zesłam z drabiny, nie stawiałam oporu. Mimo to policjanci skuli mi ręce kajdankami z tyłu. W kajdankach spędziłam kolejnych 12 godzin”.

Z przedstawionej publikacji wynika, że Pani Patrycja przeszła kontrolę osobistą, w tym sprawdzanie bielizny. Z jej relacji wynika, że „niektórym aktywistkom Policja zaglądała w miejsca intymne”. Zatrzymana zaznaczyła: „od wielu lat biorę udział w pokojowych protestach, nigdy wcześniej nie spotkałam się z takim traktowaniem”. Kobieta podkreśliła, że Policja nie przekazała jej informacji o tym, iż przysługuje jej prawo do obrońcy. Poinformowała, że nie było przy niej prawnika podczas spisywania protokołu zatrzymania, a został on dopuszczony dopiero na przesłuchanie.

Drugi z aktywistów – Pan Łukasz Supergan – poinformował, że zatrzymani w trakcie pobytu w komisariacie dostali niewielkie porcje jedzenia oraz napojów. Jak zrelacjonował: „w ciągu 50 godzin pobytu na komendzie dostałem łącznie cztery kanapki i cztery kubki herbaty, co w zasadzie było głodową porcją”.

Z publikacji Oko.press wynika również, że taki sposób przeprowadzania czynności z zatrzymanymi nie miał miejsca po raz pierwszy. W artykule nawiązano również do wydarzeń z udziałem Policji z 9 listopada 2017 r. w Warszawie, kiedy to Działacze Obozu dla Puszczy zablokowali Dyrekcję Generalną Lasów Państwowych w proteście przeciwko wycince w Puszczy Białowieskiej. Jak relacjonowała jedna z aktywistek: „odebrano mi bieliznę, bo według policjantki zachodziło prawdopodobieństwo, że powieszę się w areszcie. Sprawdzano również ręką, czy nie ukrywam żyłek i innych ostrych narzędzi w pochwie lub odbycie”. Co więcej podczas tamtego zatrzymania, miało dojść do utrudniania aktywistom dostępu do prawników. Całe zdarzenie obrońca aktywistów skomentował w następujący sposób: „biorąc pod uwagę te wszystkie działania Policji, można zadać pytanie, czy nie chodziło po prostu o zastraszenie aktywistów, by już nigdy nie zrobili takiej akcji. I odstraszenie wszystkich tych, którzy chcieliby ewentualnie pójść w ich ślady”.

III. Stan prawny

Helsińska Fundacja Praw Człowieka jest organizacją pozarządową, której statutowym celem jest ochrona praw człowieka. W kontekście sprawy dotyczącej ewentualnego przekroczenia granic uprawnień przez funkcjonariuszy Policji pragniemy poczynić kilka systemowych uwag nt. gwarancji wynikających z **art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka** (dalej: ETPCz, Konwencja), stanowiącym o zakazie tortur.

Po pierwsze, należy powtórzyć za prof. Lechem Garlickim, że art. 3 Konwencji stanowi wprowadzenie zakazu poddawania człowieka traktowaniu sprzecznemu z naturą godności ludzkiej, w szczególności powodującego cierpienie fizyczne i (lub) psychiczne, co można określić ogólnie jako zakaz maltretowania. Zakaz ten odnosi się zarówno do karania (rozumianego jako nakładanie sankcji przewidzianych przez prawo), jak i do wszelkich form faktycznego traktowania. Wartym podkreślenia jest również fakt, iż orzecznictwo strasburskie zawsze uznawało i potwierdzało szczególną rangę zakazu maltretowania oraz – wynikające stąd – szczególne miejsce art. 3 w systemie Konwencji.

Zdaniem L. Garlickiego, każda sytuacja poniżenia lub upokorzenia, które nie jest nieuniknionym elementem legalnych działań podjętych w realizacji prawowitych celów,

koliduje z godnością człowieka i może rodzić wątpliwości na tle art. 3 EKPCz². **Wszelkie zastosowanie siły fizycznej wobec osoby pozbawionej wolności, które nie jest ściśle konieczne ze względu na zachowanie tej osoby, narusza godność człowieka i, w zasadzie, stanowi wkroczenie w prawa ustanowione przez art. 3**³. Warto podkreślić, że zakaz maltretowania powiązany jest z nakazem poszanowania godności ludzkiej. Maltretowanie określa się bowiem jako traktowanie okazujące brak poszanowania dla godności człowieka lub też umniejszające tą godność⁴. Do form maltretowania według orzecznictwa ETPCz należy poniżające traktowanie. Polega ono na wkroczeniu w sferę integralności fizycznej lub/i psychicznej człowieka, które wywołuje u ofiary odczucia strachu, stresu i podporządkowania, zdolne do jej upokorzenia i upodlenia/zniewolenia⁵.

Trybunał wielokrotnie podkreślał, że każdy przejaw przemocy fizycznej musi zostać usprawiedliwiony przez państwo⁶. Tym samym wymaga on szczególnie rygorystycznego egzekwowania od państwa członkowskiego. Po drugie, według Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, ustanowiony w art. 3 Konwencji zakaz ma charakter absolutny i nie dopuszcza jakichkolwiek wyjątków.⁷ Innymi słowy, każde „wkroczenie” w sferę objętą zakazem maltretowania stanowi naruszenie tego przepisu. Po trzecie, zakaz maltretowania obowiązuje niezależnie od postępowania osoby nim dotkniętej.⁸ Nie ma też decydującego znaczenia, czy władze wiedziały o przypadkach maltretowania, bo odpowiedzialność państwa za działania jego funkcjonariuszy przybiera w znacznym stopniu charakter obiektywny⁹.

W praktyce orzecznictwa strasburskiego wykładnia art. 3 Konwencji wskazuje zakres obowiązków spoczywających na władzach publicznych – obok, podstawowego (materialnego), obowiązku o charakterze negatywnym (zakazującym władzom i ich funkcjonariuszom dopuszczania się działań o nieludzkim, poniżającym charakterze),

² L. Garlicki, *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności – Komentarz do artykułów 1 – 18*, Tom I, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa, 2010.

³ Wyrok ETPCz z dn. 4.12.1995 r. w sprawie *Ribitsch p. Austrii*, par. 38.

⁴ Wyrok ETPCz z dn. 10.7.2001 r. w sprawie *Price p. Zjednoczonemu Królestwu*, par. 24 – 30.

⁵ Wyrok ETPCz z dn. 26.10.2000 r. w sprawie *Kudła p. Polsce*, par. 92.

⁶ Wyrok ETPCz z dn. 24.1.2008 r. w sprawie *Milan p. Francji*, par. 65.

⁷ Wyrok ETPCz z dn. 15.11.1996 r. w sprawie *Chahal p. Zjednoczonemu Królestwu*, skarga nr 22414/93, par. 96.

⁸ Wyrok ETPCz z dn. 18.01.1978 r. w sprawie *Irlandia p. Zjednoczonemu Królestwu*, skarga nr 5310/71, par. 163;

Wyrok w sprawie *Chahal*, par. 80.

⁹ Wyrok ETPCz w sprawie *Irlandia*, par. 159.

orzecznictwo podkreśliło wagę obowiązków proceduralnych – nakazujących władzom przeprowadzenie „efektywnego badania” wszelkich zarzutów maltretowania. **Państwo ma zatem obowiązek wszechstronnego wyjaśnienia każdej sprawy, w której doszło potencjalnie do naruszenia zakazu tortur i niehumanitarnego lub poniżającego traktowania przez funkcjonariuszy publicznych.**

Trybunał stoi na stanowisku, iż każdy przejaw zastosowania przemocy fizycznej musi zostać usprawiedliwiony przez państwo¹⁰. Usprawiedliwienie to musi opierać się na ocenie proporcjonalności. Tym samym konieczność ta jest łatwiejsza do wykazania w odniesieniu do stadium zatrzymania, natomiast gdy zatrzymany znajduje się już pod pełną kontrolą władz, konieczność zastosowania przemocy wymaga szczególnie przekonującego uzasadnienia. Innymi słowy, nie da się wyłączyć „małej brutalności” ze sfery działań zakazanych przez art. 3 Konwencji¹¹. Nie jest konieczne występowanie elementu premedytacji, ani też zorientowanie brutalności na wymuszenie zeznań czy „ukaranie” ofiary. Jeżeli jednak element taki występuje, stanowi dodatkowy argument na rzecz stwierdzenia naruszenia art. 3 Konwencji¹². Mając powyższe na uwadze, stwierdzić trzeba, że żaden element brutalności nie może znajdować uzasadnienia w ogólnych obyczajach postępowania Policji.

Helsińska Fundacja Praw Człowieka pragnie podkreślić, iż – zgodnie ze standardami Konwencji – każde pojawienie się zarzutu maltretowania zobowiązuje władze krajowe do przeprowadzenia dochodzenia mającego na celu ustalenie faktów i ukaranie ewentualnych sprawców¹³. Europejski Trybunał Praw Człowieka może stwierdzić, iż nie spełniało ono wymagań Konwencji, gdy ustalenia dokonane w tym postępowaniu tracą siłę przekonywania. Mając na uwadze powyższe, wskazać trzeba, że dochodzenie musi mieć charakter realny, tzn. sposób jego zorganizowania i prowadzenia musi spełniać pewne wymagania jakościowe, ustalone w orzecznictwie ETPCz¹⁴.

¹⁰ Wyrok ETPCz z dn. 4.12.1995 r. w sprawie *Ribitsch p. Austrii*, skarga nr 18896/91, par. 38.

¹¹ Wyrok ETPCz z dn. 24.02.2009 r. w sprawie *Pieniak p. Polsce*, skarga nr 19616/04, par. 48.

¹² Wyrok ETPCz z dn. 28.11.2000 r. w sprawie *Rehbock p. Słowenii*, skarga nr 29462/95, par. 75-78;

Wyrok ETPCz z dn. 10.03.2009 r. w sprawie *Turan Cakir p. Belgii*, skarga nr 44256/06, par. 60-61;

Wyrok ETPCz z dn. 12.04.2007 r. w sprawie *Dzwonkowski p. Polsce*, skarga nr 46702/99, par. 55;

Wyrok ETPCz z dn. 13.01.2009 w sprawie *Lewandowski and Lewandowska p. Polsce*, skarga nr 15562/02, par. 65.

¹³ Wyrok ETPCz z dn. 18.12.1996 r. w sprawie *Aksoy p. Turcji*, skarga nr 21987/93, par. 98.

¹⁴ Wyrok ETPCz z dn. 28.10.1998 r. w sprawie *Assenov and Others p. Bułgarii*, skarga nr 24760/94, par. 102;

Wyrok ETPCz z dn. 6.04.2000 r. w sprawie *Labita p. Włochom*, skarga nr 26772/95, par. 131;

Wyrok ETPCz w sprawie *Dzwonkowski p. Polsce*, par. 61-62.

Wymagania te, to m.in.: niezależność organu prowadzącego dochodzenie, szybkość i staranność działania zobowiązanego organu – w tym podjęcie wszelkich rozsądnie wymaganych kroków dla zabezpieczenia dowodów, zeznań świadków i oględzin lekarskich. Konieczne jest ponadto zapewnienie zainteresowanemu udziału w dochodzeniu oraz poddanie działań nadzorowi opinii publicznej.

Jeżeli dochodzenie doprowadzi do ustalenia funkcjonariuszy odpowiedzialnych za maltretowanie, pojawia się obowiązek pociągnięcia ich do odpowiedzialności karnej. Odpowiedzialność ta musi też czynić zadość wymaganiom prewencji generalnej. Warty podkreślenia jest fakt, że nieprzeprowadzenie dochodzenia lub przeprowadzenie go w sposób powierzchowny¹⁵ jest kwalifikowane jako naruszenie art. 3 Konwencji, orzekane obok, a czasem – zamiast – stwierdzenia faktu naruszenia materialnego (faktu maltretowania jako takiego).

IV. Podsumowanie

Mając na uwadze powyższe, Helsińska Fundacja Praw Człowieka sygnalizuje potencjalny problem naruszenia art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka w sprawie zatrzymania aktywistów Greenpeace. Zwracamy się do Pana Komendanta z prośbą podjęcia niezbędnych kroków w celu ustalenia przebiegu opisanego zdarzenia. Uprzejmie prosimy również o poinformowanie Fundacji o skutkach podjętych w tym zakresie czynności. Jednocześnie wyrażamy nadzieję, że przedłożona opinia okaże się pomocna w rozpatrywaniu tej, a także podobnych spraw.

W imieniu Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka

Helsińska Fundacja Praw Człowieka
 KOORDYNATOR PROGRAMU
 INTERWENCJI PRAWNEJ

 Piotr Kubaszewski

Helsińska Fundacja Praw Człowieka
 SEKRETARZ ZARZĄDU

 Piotr Kladoczny

¹⁵ Wyrok ETPCz w sprawie Dzwonkowski, par. 66; Wyrok ETPCz w sprawie Lewandowski and Lewandowska, par. 74.